

Vrni se!

Odlomek. Po Homerovi Odiseji, sp. 1. in 5. (začetni verzi). — Jož. Debevec.

Prolog v Olimpu.

(Na zlatem prestolu *Zevs*, na obeh straneh ostali olimpski bogovi in boginje.)

Zevs.

Oj čudno, kàk je vojna desetletna
ljudi na zemlji silno spremenila:
vse nepopisno zlò, ki jih zadeva,
pošiljamo — bajé — jim mi, bogovi,
le mi — bajé — smo krivi jim trpljenja.
O ljudstvo zaslepljeno, sámó, sámó
si pleteš bič, ki te nad mero tēpe.
Povejte mi: če žena poročena
pozabi na možá, ki v vojni biva,
in z drugim se medtem nezvesta druží
in podla s podležem naklepe kuje,
kakó, če vrne pravi mož se z vojne,
ga bosta nič slutečega umorila —
povejte mi, bogovi, po pravici:
če črni ta naklep res izvršita
in res možá umorita, ko čez dolgo
se vrnil je trpin pod krov domači,
al kazen ktera je velika dosti,
al kazni ne zaslužita največje?
Ne terja »kri za kri« večna Pravica?
Al torej mi smo krivi zlá, bogovi?

Atena.

Oj otec naš, najvišji vseh vladarjev,
pravično je sedaj in večne čase,
da tak zločin sè smrtjo koj kaznuješ.
Vendàr še nekaj žen je poročenih,
ki s prave poti niso nam krenile,
čeprav soprogov leta ni jim z vojne.
Penélopa na Itaki je taka:
let dvajset je, kar mož odšel je v vojno,
deset, kar ni glasu o njem dobila.
Pa óna? Skrbno dete je gojila
Telémaha, da oče bo vesel ga;
sin z materjo zdaj dom propasti čuva...
In oče, bistroumni Odisej?
Zastražen sred valov tam na otoku
Ogígiji je v vojnem ujetništvu
že osmo leto; vladarica kraja,
Kalípsa, mu odplutí ne dovoli,
no s sladkimi besedami ga vabi,
da zabil bi gorjé in domovino.

Zaman! Junak ne vdà se sladki vabi;
na bregu mi sedeva dan za dnevom,
v daljavo zroč, prot mili domovini,
in v domotožju grenke solze toči.
Le enkrat da bi uzrl še krov domači
in dim, kisenadnjim vrtečvzdiguje,
pa rad bi umrl! — O, vsevladar Olimpa,
li v prsih se srcé ti nič ne gane,
ko v taki vidiš žalosti ga mreti?
Kaj ni junak ti vedno zvesto služil,
daritve in molitve ti opravljal?
Mar čisto si pozabil siromaka?

Zevs.

O dete moje, kakšna ti beseda
ušlà je ravnokar čez zòb ograjo!
Da divnega bi zabil Odiseja?
Nad druge vse ljudi mi ljub in drag je,
ker več ko drugi vsi darov prinesel
nesmrtnim je bogovom nam olimpskim.
Toda... saj veš... morjá vladar ga črti,
preganja ga, razbija ladje mu,
v valov pogreza jih prepad brezdanji.
Kaj moremo pomagati mu mi?

Atena.

Kaj moremo pomagati mu mi?
Oj otec naš, če složen je Olimp,
kakó kljubuje sam naj bog morjá?
O, rêci le besedo!

Zevs.

Naj se vrne!

Atena.

O hvala ti! O blažena beseda!
Zdaj ječa se odprla bo trpinu!
Na delo koj! Ukaži brzoslu
Hermeju, da priveže si sandale
prekrasne, zlate, dar bogov nesmrtnih,
in z vetrom naj vrší z Olimpa doli
in v mórje plane, prek morjá gladine
naj liki ptič galeb brzi, drsi naj
na ótok k mukotrpnemu ujetniku
naznanit blagovest mu volje božje:
da zopet bode videl svoje drage,
svoj rodni krov, domačo svojo
zemljo...

A mēni, otec naš, prav tāk dovōli,
da poletim na Itako zeleno
in novega vlijēm poguma ženi
in sinu v boju zoper snubce drzne,
in s sladko ju obā navdahnem slutnjo
v rnitve skorajšnje Odiseja . . .

Zevs (Ateni).

Dā, zlēti, hči, na Itako zeleno,
da novega vlijēš poguma ženi
in sinu v boju zoper snubce drzne,
in s sladko ju obā navdahneš slutnjo
v rnitve skorajšnje Odiseja. (Atena odide.)

(Hermeju.)

Ti pa, Hermej, priveži si sandale
prekrasne, zlate, dar bogov nesmrtnih,
pa z vetrom vrši mi z Olimpa doli,
u mōrje plani, prek morjá gladine
mi liki ptič galeb brzi, drsi
na ōtok k mukotrpnemu ujetniku
naznanit blaĝovest mu volje božje:
da skoro bode videl drage svoje,
svoj rodni krov, domačo zemljo svojo.

(Hermes odide.)

Naj vidi človek in spozna v trpljenju,
da dobri smo, dobre te vir, bogovi.

Iz dna.

Ivan Cankar.

Nikoli nisem prav lahko pisal; v teh zadnjih časih pa mi je vsak stavek, ki ga napišem, skoraj telesna muka. Niso le neprijetne in žalostne zunanje stvari, ki mi vežejo trudno roko in tišče misel k tlom. Res je najbrž, da bi mi tekla beseda gladkeje in bolj veselo — če bi bilo vsaj malo solnca, če bi vsaj enkrat lahko dihnil iz polnih, osvobojenih prsi, vsaj enkrat lahko pogledal prédse in náse brez strahu, z nezastrtim očesom. Ali vendar to ni poglavitno; in saj nisem edini med nami, ki bi potožil, če bi ga ne bilo sram. Vse nekaj drugega, globljega, silno bolestnejšega je, kar je storilo, da je moja govorica podobna plahemu, komaj razumljivemu jecljanju, da moja misel, namesto da bi svetla švignila proti nebu, prhutá nestalno, ne vé kam in ne more nikamor.

Mlad človek snuje verze, rimo stavi do rime; in vse teče prijetno po ravni strugi, brez težave, kar samo ob sebi, ter je nazadnje čisto podobno pesmi. Sladko cingljanje mu zveni v ušesu — odkod? Kakor spomin je na nekaj lepega, toplega, ki je bilo — kje, kdaj? Tiho, skrivnostno šepetajo besede, šume kakor z vetrom leteče listje — kaj neki pomenijo? Nekaj pomenijo vsekakor; oko je rosno, srce mehko ob njih zvoku. Ljubezen, hrepenenje, bridkost . . . na tisoče jih je, brez števila, zmerom slajših in zmerom lepših; besede so, milo pojoče . . . ali tako čudno daljne so, kakor da jih tam kje za goro prepeva z zamolklim glasom vse nekdo drugi, neznan človek, ki je morda že zdavnaj umrl. Njemu, človeku za goro, so bile nekoč te besede živa bitja s telesnim obrazom in vročo

krvjo; drugim so brezglasna, brezoblična skrivnost, tudi tej mladi roki, ki jih piše trepetaje na zlato obrobljen papir. Brezoblična, brezglasna skrivnost, z rimami popisan zid, za katerim je življenje.

Ali nekoč pride ura — ne pobliskoma, kakor razsvetljenje iz nebes, temveč počasi, korak za korakom, noč do noči, motna, nema slutnja, ki se neslišno plazi v dušo in ni jasna, dokler ne stoji tik pred licem; in ta mladi človek ugleda mrtvi, pobeljeni zid pred seboj in svoje mrtve besede na njem. Užaljen in osramočen občuti, da je bil podoben otroku, ki se igra s pisanimi kamenčki, izposojenimi besedami in se trudi, da bi zgradil novo hišo, ali morda celó tempelj. In ko ga obsenči to grenko spoznanje, tedaj —

Tedaj se ponavadi otrese te mračne slutnje, tega mrzlega spoznanja in piše dalje na zid, še več in še bolj nagosto. Zdi se mu, da je bilo tisto spoznanje le malodušnost, le plaho nezaupanje váse, ki časih zaloti človeka ponevedoma, kakor préhlad in náhod, in prav tako ponevedoma izgine. Od trenutka, ko preboli ta préhlad, je ponosen na svoje rime in občutljiv zanje, kakor je za svojo čednost in brezmadežnost zadirčljivo občutljiv, kdor se nekje v globočini zaveda krivde. Z nemirnim očesom išče, kje bi iztaknil nevero in posmeh, ter zgrabi tujca na cesti za rokav: »Zaupaj váme, drugače joj tebi!« V spotiko je svojemu bližnjemu, v napoto romarju, ali vendar je vreden sočutja, ker najbolj je sebi v napoto in spotiko.

Zgodi pa se časih ob uri te mračne slutnje in tega mrzlega spoznanja nekaj mehko bno lepega,